

POLITIKA ARCHITEKTURY ČESKÉ REPUBLIKY

Petr Jelínek

Na jaře tohoto roku byl představenstvem České komory architektů schválen návrh dokumentu s názvem „Program politiky architektury České republiky“. Dokument byl následně předán příslušným ministrům za účelem mezirezortního projednání a schválení dokumentu Vládou České republiky coby vládního programu v oblasti architektury. Architectural Policy of the Czech Republic / This spring, the Board of Directors of the Czech Chamber of Architects adopted a draft document entitled “Architecture Policy Programme of the Czech Republic”. The document was then delivered to competent ministers to be discussed during interdepartmental proceedings and approved by the Czech Government as the governmental programme in the area of architecture.

CO JE POLITIKA ARCHITEKTURY?

Jedná se o „dlouhotrvající záměr a proces směřující k rozvoji kvalitního a harmonického životního prostředí občanů České republiky“. Každého okamžitě napadne, že podobný cíl již nespočetkrát zaznamenal a že zejména v politickém prostředí bývá až nadužíván. V čem se tedy politika architektury liší od jiných politik vedoucích ke stejnému či podobnému cíli? Tématem zaměření – architekturou. Málokterá oblast lidské činnosti má totiž tak významný a bezprostředně působící vliv na vnímání, postoje a chování člověka. Architektura nás obklopuje v každé naší činnosti. Pojem „architektura“ je pro účely této politiky chápán ve svém nejobecnějším pojetí coby synonymum utváření prostoru v prostředí lidských sídel a volné krajiny, ať už prostřednictvím urbanismu, architektury krajiny, staveb či zahradní architektury.

Vzhledem k významu architektury a jejím zcela zásadním, přímým a hlavně dlouhodobým dopadům na kvalitu života občanů by měla být logicky utvářena s maximální péčí ze strany společnosti, s důrazem na její nejvyšší možnou kvalitu. Bohužel, jakkoli se zdá tento přístup pochopitelný a správný, dennodenně se setkáváme s pravým opakem, ať už v podobě neefektivního rozšiřování zastavěného území na úkor volné krajiny či v podobě staveb nízké kvality. Příčinou tohoto stavu je především téměř nulové povědomí společnosti o významu kvalitní architektury pro život a obecně malé povědomí o tom, co vlastně kvalitní architektura je.

Smysl politiky architektury tkví především v postupném formování společnosti, jakkoli tento termín kvůli naší předlistopadové minulosti může u mnohých vzbuzovat rozpačité pocity, především nenucenou formou „ukazování dobrých příkladů“¹ ze strany veřejné správy. K tomu je ovšem nezbytné přijmout určitá opatření, programy a postupy, kterými se budou orgány veřejné a zejména státní správy řídit ve věcech územního rozhodování, respektive plánování a veřejné výstavby.

Základním pilířem je dokument „Program politiky architektury České republiky“. Tento dokument je výsledkem činnosti ad hoc jmenované pracovní skupiny České komory architektů, která se na základě analýzy a srovnání stavu obdobných aktivit v jiných členských státech EU rozhodla jít cestou vytvoření jednoduchého programového manifestu. Ten v několika základních bodech stanovuje priority, ke kterým by měla politika směřovat,

a navrhuje možné postupy řešení. Účelem je předložení Programu ke schválení Vládou České republiky, a to v podobě vládního usnesení, kterým vláda přímo pověří příslušná ministerstva. Současně doporučí postupovat v souladu s usnesením i ostatním veřejným orgánům a institucím (například obcím, krajům, vysokým školám atd.).

ČESKÁ POLITIKA ARCHITEKTURY V RÁMCI EVROPY

Podobnou cestou se již vydala většina členských států EU: buď obdobné politiky schválily, nebo je připravují. V Německu byla Federálním ministerstvem dopravy, výstavby a bydlení zahájena při příležitosti německého předsednictví EU v první polovině roku 2007 celospolečenská kampaň na podporu architektury a kvality stavební kultury.²

V Evropě se aktivity zaměřené na systematickou podporu architektury začaly výrazněji rozvíjet od roku 1999, kdy během finského předsednictví EU proběhlo setkání zástupců členských států tehdejší patnáctky a Norska za účelem zformulování základních cílů v oblasti architektury: zabezpečení práva občanů na kvalitní architekturu a životní prostředí, podporu šíření architektonické kultury, vytvoření evropského poradního orgánu pro spolupráci členských států v oblasti podpory architektury a komplexní zohlednění významu architektury v evropské politice.

Poradní orgán vznikl hned v následujícím roce během francouzského předsednictví EU jako tzv. Evropské fórum politik architektury (European Forum for Architectural Policies – EFAP).³ Členskou základnu fóra tvoří za každou zemi tři skupiny – představitelé správy (příslušná ministerstva), profesních organizací (komor) a kulturních institucí (muzeí, galerií apod.). Jejich setkání probíhají na konferencích v průběhu konání summitů EU. K dosavadním významným úspěchům EFAP patří příprava, projednání a přijetí „Usnesení Rady EU 2001/C 73/04 o kvalitě architektury v městském a venkovském prostředí“,⁴ které potvrdilo jednoznačnou podporu aktivitám EFAP. V něm se členské státy zavázaly: více podporovat a propagovat kvalitní architekturu v očích veřejnosti a při výkonu veřejné správy, brát větší zřetel na výlučnost architektonické profese při tvorbě právních předpisů, podporovat kvalitní architekturu příkladnou veřejnou výstavbou a v neposlední řadě pomáhat rozvíjet výměnu a šíření informací v tomto sektoru.

¹ Pod názvem „Showing good examples“ proběhla v říjnu 2006 konference Evropského fóra politik architektury v Helsinkách.

² Initiative Architektur und Baukultur: www.bmvbs.de/architektur-baukultur/index.html. Přípravy a první debaty probíhaly kontinuálně již od roku 2000.

³ www.architecture-forum.net

⁴ eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2001/c_073/c_07320010306en00060007.pdf

Odkazy na vybrané politiky architektury v Evropě

Rakousko: www.baukulturreport.at

Belgie [Valonsko]: www.lacambre-archi.be/article.php3?id_article=161

Estonsko:

www.arhliit.ee/uploads/files/the_architectural_policy_of_estonia.pdf

Finsko:

www.arkkitehtuurikasvatus.fi/english/yleista.php

Francie: www.architectes.org/outils-et-documents/publications-de-l-ordre/les-architectes-et-le-developpement-durable

Nizozemsko:

www.rijksbouwmeester.nl/english/policy/policy.html

Německo: www.bmvbs.de/architektur-baukultur/download/STATUSE.PDF

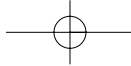
Severní Irsko: www.dcalni.gov.uk/published_document_with_illustrations.pdf

Skotsko: www.scotland.gov.uk/Publications/2001/10/10129/File-1

Slovensko: www.komarch.sk (návrh)

Velká Británie:

cabe.org.uk/default.aspx?contentid=1649

1a Finsko / The Finnish Architectural Policy

1b Nizozemsko / Shaping the Netherlands. Architectural Policy 2001-2004

1c Severní Irsko / Architecture and the built environment. Policies, strategies and actions

1d Francie / Les architectes et le développement durable (Architects and sustainable development)

1e Belgie (Valonsko) / Qui a peur de l'architecture? Recommandations politiques pour que l'architecture et sa qualité redeviennent une question publique

1f Rakousko / Baukultur: Empfehlungen

MGR. PETR JELÍNEK působí v brněnské kanceláři České komory architektů, kde se zabývá mj. architektonickými soutěžemi, veřejnými zakázkami a koncepční činností.
www.cka.cc

Právě přijetí usnesení Rady EU a institucionální podpora EFAP vedly k zintenzivnění úsilí kulturních a profesních organizací členských států o přijetí obdobných opatření na národní (státní) i regionální úrovni. Podle průzkumu EFAP z roku 2005 zahájilo od přijetí usnesení Rady EU z pětadvaceti členských zemí cíleovou politiku architektury (nebo její přípravu) jedenáct států. Osm dalších států (Finsko, Itálie, Francie, Irsko, Nizozemsko, Velká Británie, Švédsko a valonská část Belgie) však schválilo politiku architektury již před rokem 2001.

OBSAH ČESKÉ POLITIKY ARCHITEKTURY

V České republice započaly intenzivnější přípravy v průběhu roku 2006 na půdě České komory architektů a vyvrcholily schválením oficiálního návrhu Programu představenstvem komory na jaře tohoto roku. Program byl publikován na internetových stránkách ČKA⁵ a v bulletinu Komory a letos v dubnu o něm bylo diskutováno na Valné hromadě ČKA v Hradci Králové. Ve všech fázích projednávání byla otevřena veřejná diskuze a i nyní je stále možnost připomínkování. V současnosti je Program projednáván v mezirezortním připomínkovém řízení a na podzim je k tématu naplánována veřejná odborná konference.

V úvodní části návrhu Programu jsou uvedena proklamativní prohlášení, která jasně vyjadřují ztotožnění signatáře programu (Vlády ČR) s tím, že: kvalita architektury má významný dopad na kvalitu života občanů a na vnímání státu jinými státy, architektura je jedinečným kulturním odkazem příštím generacím, architektonická tvorba je jedinečnou svobodnou profesní činností s obrovským společenským dopadem na prostředí občanů a její podporou lze učinit tento dopad veskrze pozitivním, architektonické soutěže jsou nejvhodnějším způsobem pro nalezení kvalitních řešení a pro zadávání architektonických, urbanistických či příbuzných zakázek apod.

Ve stěžejní části Programu (část nadepsaná „se zavazuje“) jsou uvedeny dva hlavní závazky, a to: podporovat rozvoj kvalitní architektury a zvyšovat povědomí občanů o významu architektury pro kvalitu jejich života. Plnění těchto závazků by se mělo dlouhodobě odvíjet od působení veřejné správy ve třech oblastech: v oblasti výchovy a vzdělávání, zejména prostřednictvím předškolního a školního vzdělávání, v oblasti veřejné výstavby jako vzoru pro společnost a nakonec obecnou podporou všech aktivit napomáhajících naplňování obou hlavních závazků.

UVÁDĚNÍ POLITIKY ARCHITEKTURY DO PRAXE

Provádění politiky architektury v oblasti výchovy a vzdělávání je založeno na myšlence, že kvalitní výchova a vzdělávací systém

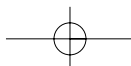
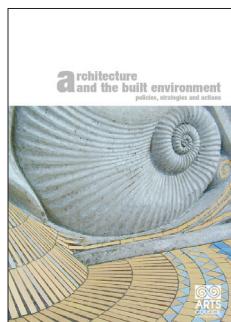
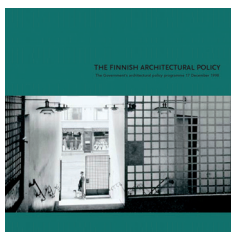
jsou základními předpoklady vývoje každého státu. Proto, chceme-li ovlivnit vnímání architektury a jejího významu ve společnosti, je nezbytné začít právě touto oblastí, a to zejména výchovou dětí v předškolním a základním školním věku. Velice dobrým příkladem, jak může výchova dětí k objevování, poznávání architektury⁶ a chápání jejího významu pro život fungovat, je Finská vládní politika architektury nebo aktivity mezinárodní organizace pro architektonickou výchovu s názvem PLAYCE (play+space).⁷ Vlastní realizace spočívá v zakomponování témat se zaměřením na utváření krajiny, urbánního prostředí, osídlení a architektury a jejich chápání, jakož i na konkrétní formy péče o přírodu a krajinu, urbánní prostředí a architekturu do učebních osnov a plánů v rámci celého vzdělávacího systému. Výchova dětí není samozřejmě jediným způsobem provádění politiky architektury v oblasti výchovy a vzdělávání, byť její význam je z dlouhodobého hlediska nenahraditelný. Samozřejmě se předpokládá také podpora vysokého školství architektonického zaměření a odborných vzdělávacích akcí pro činitele veřejné správy, zejména těch, kteří se podílejí na rozhodování v oblasti územního plánování a architektury.

Druhou významnou oblastí, kde by měla politika architektury působit, je veřejná výstavba, respektive všechny aktivity veřejné správy mající dopad na kvalitu architektury. Stát a veřejný sektor bude s veškerou pravděpodobností nadále největším stavebním investorem. Bylo by proto nanejvýš vhodné, aby šel společností příkladem a podporoval a upřednostňoval kvalitní architekturu. Zde by mělo dojít k zásadnímu zvratu v dosavadní praxi zadávání veřejných zakázek, kdy nyní často rozhoduje nižší cena za projekt, často na úkor kvality koncepce a zpracování, a ve výsledku tak i na úkor celkové ceny stavby. Doporučený způsob, jakým by měla být většina veřejných zakázek na projekt zadávána, je rozhodovat na základě výsledků architektonických soutěží, kdy je zakázka zadána autorovi vítězného řešení. Program politiky architektury doporučuje užití architektonických soutěží také při zadávání projektů v rámci partnerství veřejného a soukromého sektoru (PPP).⁸

V neposlední řadě bude politika architektury prováděna jakoukoli další možnou podporou architektury. V úvahu připadá zejména propagace a oceňování kvalitní architektury v očích veřejnosti, ať již prostřednictvím soutěží, publikací či aktivit Centra (center) architektury.⁹

Skutečná podoba realizace Programu politiky architektury ČR závisí na formě, v jaké bude dokument nakonec přijat. První reakce v rámci mezirezortního projednání jsou příznivé a aktivita České komory architektů je veskrze vítána, nicméně konečného cíle ještě stále není zcela dosaženo.

1a, b, c, d, e, f

ARCHITEKTURA ČESKÝCH NÁRODNÍCH KULTURNÍCH INSTITUCÍ

Vedoucích představitelů českých národních kulturních institucí jsme se zeptali, jak napomáhá současná architektura aktualizaci těchto institucí, jaká je jejich zkušenost se zadáváním architektonických zakázek, zda státní rozpočet pamatuje dostatečně na výdaje spojené s pořádáním veřejných architektonických soutěží či jaký mají názor na národní politiku architektury připravovanou Českou komorou architektů. Architecture of Czech National Cultural Institutions / We asked leading representatives of Czech national cultural institutions how contemporary architecture helps to bring these institutions up to date, what experience they have in putting out architectural tenders, whether the state budget sufficiently takes into account the expenses related to the organisation of public architectural tenders and their announcement, or what their opinion is on the national architecture policy which was drawn up by the Czech Chamber of Architects.

JSEM PRO ARCHITEKTONICKÉ SOUTĚŽE, POKUD O VÝSLEDKÁCH ROZHODUJÍ ODBORNÉ POROTY

Vlastimil Ježek

Knihovny v České republice procházejí v současnosti tak bouřlivým vývojem, jaký si ještě celkem nedávno dokázal představit málokdo. Stavební boom posledních let potvrzuje, že Česká republika míří mezi vyspělé společnosti, kde se informace stávají strategickou komoditou, která se neobejde bez dobře fungující sítě moderních knihoven (dnes spíše studijních a vědeckých center). Nezanedbatelnou roli hrají knihovny také při dokumentaci, ochraně a zpřístupňování kulturního dědictví.

Podpora projektu nové budovy Národní knihovny není chápána jako další důkaz investičního pragocentrismu, ale více než symbolické vyjádření státní podpory rozvoji domácího knihovnictví. Na slavnosti Národ sobě II se šlo více základních kamenů nové Národní knihovně z celé České republiky než před stavbou Národního divadla.

Slovo „národní“ v názvu dnešní knihovny nikdy nemělo nic společného s nacionálně motivovanými aktivitami (ani s národním obrozením), vždy – ostatně stejně jako dnes – spíše označovalo celostátní působnost.

Největším problémem Národní knihovny v posledních letech je nedostatek prostoru pro ukládání knihovního fondu, v poslední době násobený nedostatečnou kapacitou studijních míst. Proto padlo rozhodnutí Národní knihovnu rozdělit na Novodobé fondy a služby a Historické fondy a služby a pro prvně jmenovanou část (fondy publikované po roce 1800) postavit novou, moderní budovu.

Prakticky všechny evropské státy v posledních dvaceti letech investovaly do nových budov či velkých rekonstrukcí svých národních knihoven – prostorové problémy a potřeba reagovat na nastupující digitální věk byly (nebo jsou) obdobné. Základem již dokončených staveb jsou vždy dobře zvládnuté knihovnické vazby a procesy (či pokus o ně), přidanou hodnotou vynikající architektonická díla naší doby. Když se Národní knihovna rozhodla (se souhlasem svého zřizovatele) hledat architekta prostřednictvím mezinárodní otevřené a anonymní soutěže podle pravidel UIA, nekladla si jiný cíl. V Česku si ale musíte dávat

pozor – když nevytvoříte dostatečně neurčité zadání (zapomeňte na sloveso „muset“) a snažíte se (bez předchozích zkušeností) formulovat požadavky co nejpřesněji, snadno se vám může stát, že z formálních důvodů budete za „muset“ muset vyřadit návrh/y, i kdyby byl/y sebelepší. Napadnuté výsledky soutěže pak řeší právníci, kteří (bez znalosti oboru) mohou (teoreticky) změnit pořadí určené odbornou porotou, a vy s tím neuděláte nic. I když všechny námítky, protesty, žaloby a udání ustojíte, pachuti čehosi podivného už své počínání nezbavíte nikdy, protože v dnešním Česku už nikdo nevěří nikomu a sebe-menší médií přetřásané podezření stačí. O tom, že to vše v důsledku značně ovlivňuje chuť investorů soutěže pořádat, snad není třeba nikoho přesvědčovat.

Příznávám, že nad tímto ryze pozitivistickým chápáním architektonických soutěží už řadu měsíců tiše žasnu, protože architektura je pro mne uměním, nikoli správně vyplněným formulářem s podpisem na straně B 5 vpravo dole. A žasnu vlastně i nad radou jednoho z činovníků České komory, jak se správně problémům předem vyhnout – žádné striktní podmínky. Jako by nemohla nastat situace, ve které zadavatel až v průběhu soutěže zjistí, že jeho původní představy mohou být řešeny zcela jinak, než si uměl představit, samozřejmě lépe.

Bez ohledu na to jsem byl a zůstávám příznivcem architektonických soutěží – za předpokladu, že o jejich výsledcích bude rozhodovat výlučně odborná porota (třeba i nezávazně pro investora) – nikoli právníci, politici a ulice. Zvolení správného typu soutěže je na investorovi a okolnostech, žádný se podle mého soudu nedá upřednostnit absolutně (obdobně se nelze jednoznačně obecně rozhodnout pro projektanta nebo architekta u rekonstrukcí historických sídel, záleží na rozsahu přestavby a změn). A záleží také na finančních možnostech – čím větší soutěž, tím víc bude stát. V případě staveb pro velké národní instituce však považuji otevřenou mezinárodní soutěž za potřebný standard.

O EXHIBICIONISMU A TRAPNOSTI

Milan Knížák

Forma inteligentního vlastenectví mi připadá ve sjednocujícím se světě důležitá. Vlastenectví stálo u zrodu Národní galerie

VLASTIMIL JEŽEK je generálním ředitelem Národní knihovny České republiky. V letech 1993–1999 byl generálním ředitelem Českého rozhlasu. V letech 1999–2004 byl šéfredaktorem časopisu Naše rodina. Léta působil jako publicista a novinář, je autorem řady knih a článků.
www.nkp.cz